

Kónya-Hamar Sándor

REQUIEM

Erdély és Kolozsvár talán utolsó értelmiségi főemberét, Kántor Lajost gyászoljuk! A föl nem adható kishaza, város és folyóirat hűségese. Aki a föl nem adható nemzeti közösség, család, otthon és barátság hűségese is volt. De mindenekelőtt az írástudók föl nem adható hitének vállalója és cselekvője. Akinek a szüntelen önvizsgálat és újrafogalmazás utolsó pillanatáig lételemének bizonyult. Életében ezért mindig máshonnan, más és más távolságból (közvetlen közlelől vagy egészen messziről) és szögből láthattam az arcát. S a teljes arc egyszerre sokféleképpen és mégis sajátosan, de végérvényesen csak most rajzolható meg. Hiszen egy alkotó, cselekvő, állandóan szervező értelmiséginek még a 80. életéve közelében sem lehetett végső arca. S olyan ez a látható végső arc most, amilyennek közös múltunkban, szerkesztői és politizáló, valamint időnkénti baráti együttléteünkör, a *Korunk* szerkesztőségében s az RMDSZ boszorkánykonyhájában, majd későbbi nosztalgizáló beszélgetéseinkör emberi mivoltában mindig is láthattam.

S parafrázálhatom, konvertálhatom most azt az elvét és gondolatát, melyet 1989 után a *Korunk* friss főszerkesztőjeként így fogalmazott meg a folyóirat krédójaként és közéleti elkötelezettségeként: „K mint *Korunk*, és k mint kötés!” De tovább görgetve: „K mint: konglomerát (Erdély), kisebbség (sors és morál), Kolozsvár, közösségi krónika, kultúra, kortárs, keresztény” stb., stb. is. És kitartóan ismétlődve: „k” mint kötés, kötődés. Itt, Kolozsvárott, miközben számunkra, bevallottan, Erdély elképzelhetetlen Kolozsvár és Kolozsvár Erdély nélkül! Hiszen az évezredek keresztény értékrendnek, a keresztény kultúrának aszúvá érett jelképrendszerét és annak szakrálisan konok megőrzését jelenti mindkettő, együtt és külön-külön is. Ahogyan a kultúra mindig az emberi együttélés lehetőségeit rögzítette, s rögzíti ma is. Ahogyan *Konglomerát (Erdély)* című könyvében, mely egyszerre fikció és dokumentum, az elvesztett Erdélyről is kifejti, hogy az nem a magyar nemzettudat zavarainak tünete, csupán „itt valami más van”. Ezért a letagadhatatlan ellentmondások és konfliktusok megközelítésére és

kezelésére – az egyetemes magyar kultúra, az európai szemlélet s a demokratikus gondolkodás birtokában – kell vállalni az elkötelezettséget, de megmaradva egyúttal a hagyományos erdélyi (Bethlen Gábor-i) politikai realizmus hívének, aki semmiféle többségi politikai akaratnak se hódolhat be!

S valahogy mindig úgy érezte és gondolta – javíthatatlan kisebbségiként, erdélyi és európai tudattal (lehetőségei és lehetetlenségei szerint) –, hogy neki Kolozsvár, a szülőváros megbonthatatlan köteléket jelent. Mert ki legyen hű Kolozsvárhoz, ha nem az, aki itt született, itt tanult meg járni és beszélni, itt lehetett világra csodálkozó diák, pályáról és családról álmódó szerelmes fiatal, ígéretesen induló irodalmár, fiait nevelő apa, férj, és mindenekelőtt magyar, aki ettől a várostól csak kapott, akkor is, amikor mások nem mindig. Mítosz, varázs és valóság rendkívüli találkozását jelentő szülővárosát akkor sem hagyja el, amikor 1962-ben biztató ajánlatot kap Budapestről, kutatói állást kínálnak az Irodalomtörténeti Intézet akadémiai keretében, vagy amikor központi napilaphoz hívják Bukarestbe. Hogyan is mehetne, hiszen akkor még minden körötte levő szerettével együtt élhet?! S akiknek elvesztése vagy idegenbe távozása (még ha az anyaországba is) után – egyedül a családból – mindössze kis tacsiskójával őrzi itthon az otthont. Pedig „vihettem volna én is valamire, lehettem volna akár államtitkár is”. S egyetemi karrier helyett is inkább a *Korunk* szerkesztőségét választja, mely volt és maradt az első és egyetlen állandó munkahelye! S óhatatlan konfliktusok közepette is, sokoldalú, önálló és új elképzelésekkel és jó szervezőkészséggel megáldott és tevékeny belső munkatárs maradt, aki nemcsak az irodalmi, de színházi és képzőművészeti berkekben is otthonos, és a közéleti eseményekre is odafigyel. S önálló irodalomkritikai és történeti kötetei mellett, Láng Gusztávval közösen, elsőként megírja az erdélyi magyar irodalom 1945 és 1970 közötti történetét. A *Korunk* mellé felsorakoztatja a Forrás-nemzedék költőit, próza- és drámaíróit, de a társadalomtudománnyal foglalkozó fiatalokat is. Kialakítja a *Korunk* Galériát, kiállítási lehetőséget biztosítva idős és fiatal alkotóknak.

1989 után, a „harmadik” *Korunk* főszerkesztőjeként átvezeti a folyóiratot – sok új és fiatal munkatárssal – egy részben új világba, s visszaállítva az egykori polgári értékrendjét a szerkesztői szándéknak,

a *Korunkot* az erdélyi és európai elkötelezettségű, kiegyensúlyozott, vitázó értelmiség fórumává teszi.

A „Valakinek lenni a víz alakért könyörgő tömegében!” fordulat utáni közvetlen időszakban, rövid ideig, politikai szerepre is vállalkozik, ám korán (s még idejében) ráébred arra, hogy a tudatformálás lehetőségét és szükségességét nem a karrierszemponatok szerint alakuló politikai életben kell keresni, hanem felelős értelmiségiként a szolgálati feladatot inkább a szorongókat és kishitűeket megnyugtató, a fanatikusokat pedig meggyőző igyekezetben kell megtalálni, s előszóban, írásban és a személyes magatartás példájával, szünet nélkül hangsúlyozza a józan önértékelés fontosságát, s higgadt bölcsességgel és fiatalos optimizmussal viszonyul például olyan jelenségekhez, mint a magyar-román viszony, a globalizáció problémái, vagy a politikai, gazdasági és kulturális kihívások. Civil keretben is megtalálta módját a cselekvésnek. Most csak a *Korunk Baráti Társaság* s a *Kolozsvár Társaság* életre hívását említem. Hogy maradéktalanul sikerülhetett-e mindez? Persze, hogy nem, s mégsem lehetett elégedetlen.

Nyugalomba vonulás (2008-ban) mintha meg sem történt volna: ugyanazzal a lendülettel szervezett, szerkesztett, írt vagy tartott előadásokat, mint egész életében. A Magyar Tudományos Akadémia külső tagságát is elnyerte. Saját műfaját is ekkor teremtette meg azokban az „erdélyi kortörténetekben”, melyekben a múltidézés és jelenkor megoldatlanságai s még megvalósíthatóságai a kritika és irodalomtörténet, illetve az esszé és a próza határain mozognak (*Fehér kakas, vörösbőr*).

Személyes tapasztalatai és szűkebb baráti körének viszontagságai élete végéig mély emlékeket fakasztottak, melyeket részben meg is írt, s vagy elhunyt író társai hagyatékát készítette kiadásra, tette elérhetővé, vagy nem egy könyvben rózta le irántuk érzett tartózkodását (*Golyószórásban – repülőszőnyegen; Domokos Géza kockázatai*). S tény, hogy aligha maradt adósa valakinek is.

Erzsikének, korábban elhunyt feleségének, élet- és bajtársának emlékére – akitől, szavai szerint, „a legtöbb szeretetet és támogatást kaptam, s még két fiút is” – fiatal alkotókat támogató alapítványt hozott létre. S nem felejtette el azt sem: „Erzsikének köszönhetem, hogy a kényszerűnek vélt (tudott) megalkuvásokban nem mentem túl

messzire – gondolom, nem igazodtam én sem (mint ahogy ő éppen nem) a romániai magyar átlaghoz”.

Bizalom a jövőben? Kolozsvár jövőjében? Erdély jövőjében? Minden bizonnyal! Közel a 80. születésnapjához is. De egy elérzékenyülő pillanatában mégis föltört belőle: „Ahogy telnek az évek, kötelezően gondol az ember arra, hogy milyen jó lehet a mélyen hívőknek, azoknak különösen, akik számítanak az eltávozott szeretteikkel történő későbbi találkozásra. (...) Időnként szétnézek, és látok igazán fiatalos nyolcvanasokat is.” Ilyennek láttuk-tudtuk őt is, hiszen szép, komoly tervei voltak még. Új élettársi kapcsolatot vállalt, s adta hírül fénylő tekintettel és rejtélyes mosollyal, mint aki már ama „titok” tudója.

Aztán...

Illúzió-e a halál? Vagy a végleges feloldás története? S a megadatott idő és tér csak kellék a mindenség egyesítésében, hogy kiderüljön: nincs határ múlt, jelen és jövő között?! Amiként születésünk és halálunk is mindig a más élménye?! S nekünk csak a befogadó föld vagy az elhamvasztó tűz választhatósága jut, ha a küldetés végetért?!

Tudom, Lajos, hogy nem felelhetsz! És mégis...!?

Portré (terrakotta, 2017)